

Transcriptie Kranenburg Gerichtsprotocollen 1664 – 1699
Matthijs Theunissen, Groesbeek, Januari 2020.
<https://taphorst.nl/>

In Mei 2000 heb ik voor het eerst de Gerichtsprotocollen van Kranenburg 1664-1699 (HSA Nordrhein Westfalen AA 0064 / Kleve Gerichte 899, Gerichtsprotokollbuch) in mijn handen gehad. In December 2012 was het voor de tweede keer, en de derde keer was in 2016. Deze data staan in het gebruikersbriefje dat bij het archiefstuk hoort. Alle malen was ik zeer benieuwd naar de inhoud, helaas ik kon er helemaal niets van lezen.

Eind 2016 heb ik de Protocollen (260 kopieën A4) besteld bij het HSA NRW in Duisburg en ben aan de slag gegaan. In de winters 2016/2017 en 2017/2018 heb ik er aan gewerkt. In maart 2018 was de transcriptie voor 95% klaar. Mijn uitgangspunt was om de tekst integraal te transcriberen, hetgeen natuurlijk zeer tijdrovend is.

Pas in Januari 2020 heb ik het "afgemaakt", een kopie van de Protokollen is zowel op papier als digitaal te raadplegen in het Mosaik Archiv, evenals de transcriptie. In de transcriptie heb ik de namen vetgedrukt zodat je "scrollend" kunt lezen, er is ook een index van persoons- en plaatsnamen, een overzicht van munten, en een selectie van begrippen aan toegevoegd.

De Protocollen beginnen in 1664 met "Aufnahm der Caminen", om de "Cammin Steuer" te bepalen. De laatste inschrijving is in 1699.

De meeste inschrijvingen gaan over leningen en stukken land veelal gelegen aan de Korte- en Langehufen en de Kleijen. Een enkele keer is een scheldpartij of aantasting van de goede naam aan de orde. Als het over erfgenamen gaat worden de familieverbanden helaas meestal niet in detail aangegeven dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de archieven van de schepenbanken in Nederland.

Veel toponiemen kom je vandaag de dag nog tegen in Kranenburg. Een uitzondering is het Peistersael, de uitgang sael verwijst naar het oud germaanse begrip voor huis of woning. In Klevischen Kataster 76 komt dit "Flurstück" wel voor. Waar Peister vandaan komt blijft intrigeren.

Afgerekend wordt in munten als ducaton, denarie, dahler, albus, botdrager, heller, blauen gulden, caroli gulden, hornse gulden en philips gulden.

De Gerichtsprotocollen zijn geschreven in het Duitse Schrift ook wel Kurrent genoemd. De schriften worden verdeeld in twee hoofdgroepen: Fraktur (gebroken) en Antigua.

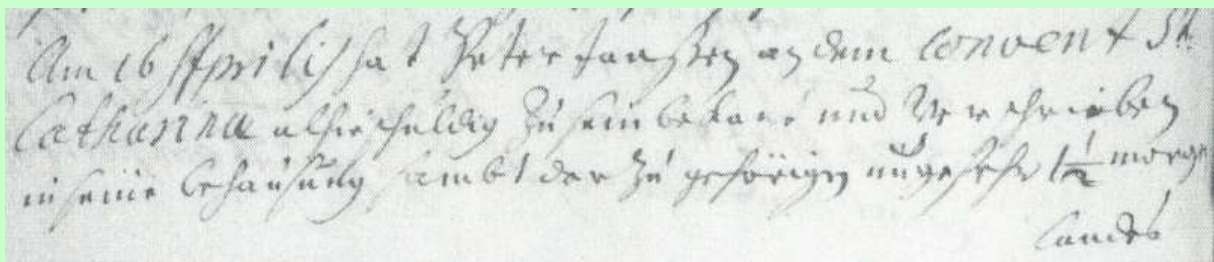
Aanvankelijk werden letters los van elkaar geschreven (blokletters), later werden deze letters aan elkaar geschreven, met elkaar verbonden. Dit noemt men ook lopend schrift (cursief, kurrent), hetgeen ook een snellere

manier van schrijven mogelijk maakt. De blokletters van de Fraktur groep worden ook wel Gotische letters genoemd. Het Duits Kurrentschrift behoort tot de gebroken schriften. Vanaf het begin van de 16e eeuw tot het midden van de 20e eeuw was dit het gebruikelijke schrift in het Duitse taalgebied. Een variant op het Kurrentschrift is het Sütterlinschrift dat begin 20e eeuw ontwikkeld werd.

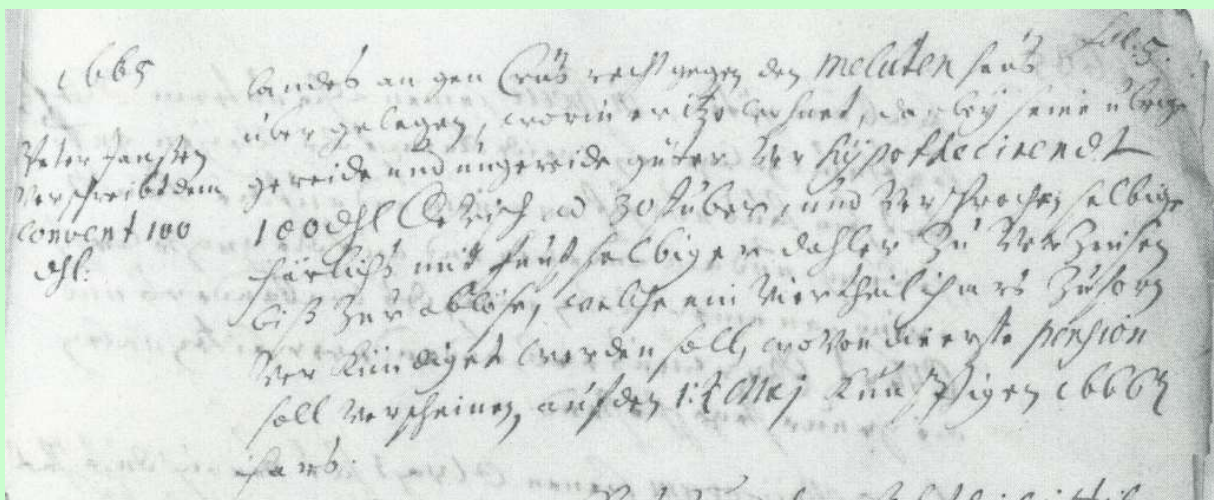
Het Kurrentschrift gebruikt scherpe, spitse hoeken (Spitzschrift) in tegenstelling tot het Antigua schrift, waartoe het Latijnse of Romaanse schrift behoort, dat ronde vormen, bogen, heeft. De Kurrent werd hoofdzakelijk voor Duitse teksten in het Duitse spraakgebied gebruikt. In handgeschreven teksten in het Duitse taalgebied was het gebruikelijk om in de tijd van het Kurrentschrift eigennamen en Latijnse uitdrukkingen weer te geven in de Antigua stijl. Goede schrijvers gebruikten en beheersten dus gelijktijdig twee handschriften.

Een voorbeeld van het handschrift:

Peter Janssen verschreibt dem Convent 100 dhl.
(links in de marge bij het tweede plaatje staat het onderwerp van de inschrijving)

Am 16 Aprilis [1665] hat Peter Janssen an dem convent St Catharina alhie schuldig zu sein bekant und verschrieben in seine behausung sambt dar zu gehörige ungefehr 1½ morgen landes

landes an gen Crus recht gegen den Melatenhaus
uber gelegen, worin er itzo wohnt, darbey seine ubrige
gereide und ungeraide guter verhiypotheциrendt
100 dhl Clevisch ad 30 stuber, und versprochen selbige
ihärlichs mit funf selbiger dahler zu verzinsen
biss zur ablöse, welche ein viertheil ihars zuform
verkundiget werden soll, wovon die erste pension
soll verscheinen, auf den 1:t Mai kunfstigen 1666t
ihars.

Het tekstgedeelte "convent St Catharina" is geschreven in Antigua stijl
(Latijnse schrift).

Schrijver van de Protocollen gedurende de gehele periode is Schluter und
Gerichtschreiber Johan Henrich Freijen.

Schlüter (mittelniederdeutsch: slüter, lateinisch: claviger) ist eine
regionale Bezeichnung für den mit der Erhebung landesherrlicher
Domanialeinkünfte beauftragten Beamten innerhalb der
spätmittelalterlichen und frühneuzeitlichen Lokalverwaltung eines
Territoriums. Die bezeichnung Schlüter war beispielsweise im Herzogtum
Kleve gebräuchlich. Der Schlüter entspricht dem Rentmeister oder Keller
(bzw. Kellner) in anderen Territorien.

Bron: Elisabeth Knecht: Die Verwaltungsorganisation im Territorium Kleve
und ihre Reformen unter dem Grafen und späteren Herzog Adolf (1394–
1448). Diss. Köln 1958, S. 122–125.

In de Protocollen lezen we:

Am 20t Julij [1684] hatt mein sohn Johan Freijen einhalts seines
Churfurstlichen Patents den äijdt als adjungirter Schlutern und
Gerichtschreibern hieselbst und in der Duffelt von der Churf:
Regierung zu Cleve abgelegt und ist darauf d 25 dito alhie vom H
Richtern Jhew aufm rhadthause dem E.E: Magistrat uundt Gerichts=
persohn vorgestellet worden. [Notitie in kantlijn] Derselbe ist am 23.
Decemb: 1689 in Breda nach auf gestandener eilftagiger krankheit
gestorben und d 24 ojusdem daselbst begraben inhalts copeij licher
anlage.

Na het uitsterven van de Kleefse hertogen in 1609 werd de keurvorsten
van Brandenburg, de latere Pruisische koningen, de nieuwe landheren.
Vandaar de verwijzingen in de tekst naar de keurvorsten.

Als rechters fungeren:

Henrich Rijff tot 1671
Wilhelmen Rijff vanaf 1671
Johan Dieterich Jhew vanaf 1680

Als burgermeester worden vernoemd (zij treden ook als Scheffen op):

Arnd Coenen
Gerrit Kael

Johan Klinke
Adolf Steenstraet

Adolf Tork
Casphar von Uijtwich

Als Scheffen of Scabinis (Schepenen, Schöffen), Loco Tenente, Statthalter worden genoemd:

Marcus Bruns
Christian
Cupers
Reinir von
Donningen
Eberhard
Dormans
Peter Gieben
Jan Gomens

Jan ten Ham
Jan Hax
Johan Holle
Arnold van der Horst
Hijeroninus
Itzquierdo
Christoffel Lefoldiger
Peter van der Linden
Jan Mom

de Niet
Henrich Römer
Jan Rutten
Sebastian Schaijman
Adam Schosselaer
Dieterich Stappers
Herman von Trist
Johan Wass

Hieronder drie voorbeelden van inschrijvingen.

Die Matersche nimbt Elisabeth Willems vor eine conventualinne an

21. Marti [1669] coram Schabinis Lefoldiger et Coenen, hat der ehrwürdige Matersche des Convents alhie die ehrbahre inege togter Elisabeth Willems vor eine conventualinne angenommen mit dieser expressen condition, das sie an platz von ordinari gifte en uijtsettinge haer kindtsdeell von haer vater shl versterf, und wat van haer liebe moeder und suster ansterfen mögte, mit daer von uijt bescheiden nach dotliken abgang, das bofen gemelde Convent aenfallen sall und hiermit beerbt sullen worden uund sulx met consent ihres moeders Hernsken Willems, welke sulx verspraeken und angelobt heft vor schepen Lefoldiger und Coenen actum ut supra.

Wittib Beijers und ihre kinder transportiren H Blaspeil eine Langehufen

Am 6t Junij [1669] in Cranenburg coram Dno judice Henrich Rijff et schabinis Caspar von Uijtwich und Johan Wass haben cedirt und aufgetragen die wittib Derrik Beijer shl Lisken Hammechers, als auch dero kindere benentlich Arnolt, Stefen und Metjen Beijers und Jan Blankers als Man und Momber seiner haus frauen Trinneken Beijers einen alhie in die Langehufen gelegenen kamp weidelandts ungefehr 7 ½ morgen gros an einer seiten dem Sustern Convent in Cleve, an anderer seiten Hermen Janssens erb, mit einem ende der Wallwessering, mit dem anderen

ende ober der Grossen Wasssering gelegen, als ein freijes allodial unbeschwertes erb, da nicht mehr ausgehen solle als 15 stuber an hiesige armen und 3 huner in hiesiger Schlutereij Cranenburg iedoch mit diesem bedinge, das weilen transportanten festiglich glauben, das aus einem anderen unter pfande die helfft von solchen grund last gehen solle, das respee: kauffern freij stehen solle, sich dar nach zu bewerben, und sich der halbscheidt zu entschutten, an Christoffern Oijen, als bevollmachtigter und zum erbliche behuef des wohlEdtlen fest und hochgelehrten herren Wernern Wilhelmen Blaspeils, Sr. Churf: dhl zu Brandenburg hochverordneten geheimen Regierungs und Ambtscammer Rhadt, krafft dar über exhibirter für gungsam erkanter und diesem prothocollo bei gefugter vollmacht stellend loco evictionis alle dero der transportanten gereide und ungeraide gütere, und in specie dero am Tuijthees gelegene behausung, und dar zu gehörige so bau als weidelandereijen.

Marggriet Robbers beschikt Marij Eschweiler

Am 18 Junij [1669] haben Scheffen Lefoldiger et Coenen dieses ad prothocollum bracht, das sie nemblich von Marggriet Robbers zu Maria Eschweijler geschiket wehren, ihr an zu deuten welcher gestalt sie zu frau Mom und ihre tochter Judith Mom und ihre schwester gesagt hette, ob solte sie Marggriet Robbers bei H Lijffers geschlaffen haben, welches sie falschlich loge wie eine hure und hexe dar von sie ihr hielte biss sie solches beweisen wurde, welches sie Scheffen verrichtet worauf Maria Eschweiler geantwortet das H Lijffers zu ihr gesaget die leut seggen dat gij schwanger seit, deme sie geantwortet die leut seggen dat gij bij Marggriet schlaept, hatte es aber gegen Marggriet nicht gesagt wuste von Marggriet nichts zu sagen als alle ehr und tugend.

